



Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir gift." – Rabi Sacks

Ree

Özgürlük Siyaseti

Antlaşmanın genel ilkelerini vermesinin ardından, Moşe şimdi, birçok *perek* ve birkaç *peraşa* boyunca uzanan ayrıntılara geçmektedir. Yisrael ulusunu kendi ülkesinde yönetecek olan kanunlar hakkındaki uzun inceleme, Moşe'nin önemli bir seçim sunmasıyla başlar ve sona erer. Moşe bu seçimi haftanın *peraşasında* şu sözlerle dile getirmektedir:

Gör; bugün önünüze *beraha* ve lanet yerleştiriyorum. *Berahayı*, Tanrınız A-Şem'in, size bugün emretmekte olduğum emirlerini dinleyeceğiniz zaman [elde edeceksiniz]. Lanet ise, eğer Tanrınız A-Şem'in emirlerini dinlemezseniz ve başkalarının tanımadığınız ilahlarının ardından gitmek suretiyle, size bugün emretmekte olduğum yoldan saparsanız [bulacak sizi].

Devarim 11:26-28

Moşe aynı seçimi incelemenin en sonunda şu sözlerle ifade eder:

Gör! Bugün önüne yaşamı ve iyiyi, ölümü ve kötüyü yerleştirdim... Göklere ve yeryüzünü bugün size karşı şahit gösteriyorum: Yaşamı ve ölümü koydum önüne – *berahayı* ve laneti. Ve [sen,] yaşayabilmen için – hem sen hem de soyun – yaşamı seç!

Devarim 30:15, Devarim 30:19

Rambam bu iki pasajı, özgür iradeye olan inancımızın kanıtı olarak gösterir (*İlhot Teşuva* 5:3) ki gerçekten de öyledirler. Ama aslında bundan fazlasıdır. Bu kısımlar aynı zamanda siyasi bir beyan niteliğindedir. *Bireysel* özgürlükle (Rambam bundan bahsetmektedir) *kolektif tercih* (Moşe bundan bahsetmektedir) arasındaki bağlantı şudur: *Eğer insanlar özgür iseler, o özgürlüğün ifade bulabileceği özgür bir topluma ihtiyaçları vardır.* Devarim kitabı, özgür bir toplum yaratmak konusunda tarihteki ilk girişimi temsil eder.

Moşe'nin vizyonu derinlemesine siyasal bir vizyondur – ancak benzersiz bir yönden. Bu vizyon, siyaseti, iktidar arayışı, çıkarların savunulması veya sınıf ve kastın korunması olarak görmez. Ulusal şan ve şöhratin bir ifadesi olarak da görmez. Moşe'nin sözlerinde şöhrat, onur, yayılmacılık veya imparatorluk arzusu yoktur. Geleneksel anlamda milliyetçiliğe dair tek kelime bile yoktur. Moşe, halka büyük olduklarını söylememektedir. Onlara asice davrandıklarını, günah işlediklerini ve casuslar olayı sırasındaki inançsızlıklarının, ülkeye girmeden önce kırk yıl daha gecikmelerine mal olduğunu söylemektedir. Moşe bir seçime girse asla kazanamazdı. O türden bir lider değildi.

Bunun yerine Moşe, insanları tevazu ve sorumluluğa çağırır. Bir anlamda, Tanrı tarafından büyük bir deney için seçilmiş bir

millet olduğumuzu dile getirir. Deneyin konusu şudur: “Acaba hep birlikte Mısır olmayan, imparatorluk olmayan, insanların yönetenler ve yönetilenler şeklinde bölünmediği bir toplum yaratabilir miyiz? İlk kez Paro’nun huzuruna çıkıp özgürlüğümüzü talep ettiğim o günden beri kaderimizi yönlendiren insanüstü El’e sadık kalabilir miyiz? Çünkü eğer Tanrı’ya – felsefi, soyut bir terim olarak Tanrı’ya değil, tarihimizi Kendi el yazısıyla yazan Tanrı’ya; Sinay Dağı’nda bağlılık yemini ettiğimiz, tek hükümdarımız olan Tanrı’ya – gerçekten inanıyorsak o zaman büyük işler başarabiliriz. Geleneksel anlamda büyük değil, ama ahlaki anlamda büyük işler... Çünkü eğer tüm güç, tüm servet, tüm kudret Tanrı’ya aitse, o zaman bu etkenlerin hiçbirisi bizi birbirimizden ayrı kılamaz. Çünkü hepimiz O’nun gözünde eşit derecede değerliyiz. Bizler O’nun tarafından, yoksulları doyurmak, yetimi ve dul kadını, kendi toprağı olmayan Levi’yi ve Yisreeli olmayan yabancıyı aramıza katmak, kutlamalarımızı ve dinlenme günlerimizi onlarla paylaşmakla görevlendirildik. Bize, insan onuruna ve özgürlüğüne saygı duyan adil bir toplum yaratmamız emredildi.”

Moşe üç şeyde ısrar eder. Her şeyden önce, biz özgürüz. Tercih bize bırakılmıştır. *Beraha* mı, lanet mi? İyi mi, kötü mü? Sadakat mı, sadakatsizlik mi? Siz karar verin, demektedir Moşe. Özgürlük hiçbir zaman böylesine çarpıcı bir şekilde tanımlanmamıştır – sadece bir birey için değil, ulusun bütünü için de. Bireyler olarak ahlaki seçimlerle yüzleşmekte olduğumuzu anlamakta zorlanmayız. Örneğin Adam ve Hava bu türden seçimlerle yüzleşmişti. Aynı şekilde Kayin de. Seçim kavramı, insanlığın doğasına yazılmıştır.

Ama bunun ulus düzeyinde de geçerli olduğunun söylenmesi yeni bir şeydir. Moşe, “Elimizde değildi. Sayıca azdık. Mağlup edildik. Bu, liderlerimizin veya düşmanlarımızın suçuydu” gibi sözlerle güçsüzlük ve çaresizlik iddiasında bulunan itirazların hiçbir kıymetiharbiyesi olmadığını söylemektedir. Hayır, demektedir Moşe, kaderiniz sizin elinizde. Tanrı’nın egemen olduğu gerçeği, insanın sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Tam tersine, onu sahnenin tam da merkezine yerleştirir. Tanrı’ya sadık iseniz, demektedir Moşe, imparatorlukları bile alt edebilirsiniz. Değilseniz, size hiçbir şey yardım edemez – ne askeri güç ne de siyasi ittifaklar.

Eğer benzersiz kaderinize ihanet ederseniz, çevrenizdeki ulusların tanrılarına taparsanız, onlar gibi olursunuz. Süper güçler çağında tüm

küçük ulusların yaşadığı kaderi yaşarsınız. Yenilginiz nedeniyle başkalarını, şansı veya talihsizliği suçlamayın. Seçim sizindir; sorumluluk yalnızca sizindir.

İkincisi, biz kolektif sorumluluğa sahibiz. “Tüm Yisrael birbirine kefildir” ifadesi Hahamlarımıza aittir, ancak bu fikir Tora’da zaten mevcuttur. Ve bu da radikaldir. Yahudiliğin özünde tarihsel “büyük adam” kuramı yoktur; Carlyle’in “kahramanlar ve kahramana tapma” olarak adlandırdığı şeyden de söz edilemez. Yisrael’in kaderi, Yisrael’in cevabına – “kabile başkanlarınızdan, ileri gelenlerinizden ve polislerinizden”, “odun kesenlere ve su çekenlere” kadar tüm Yisrael’in cevabına – bağlıdır. Bu, İngiliz siyasetinin söz dağarcığında bir karşılığı olmayan ve Amerikan siyasetinden gelen bir teriminin kökenidir: “Biz, halk.” Antik dünyadaki diğer tüm ulusların ve günümüzdeki çoğu ulusun aksine, “antlaşma halkı”, kaderinin, krallar, imparatorlar, kraliyet maiyeti veya seçkin bir yöneticiler grubu tarafından belirlendiğine inanmıyordu. Kader, ortak iyiliğe yönelik ortak bir sorumluluğa sahip olan ahlaki oyuncular sıfatıyla her birimiz tarafından belirlenir. Michael Walzer’in, yakın zamanda yayınlanan *In God’s Shadow: Politics in the Hebrew Bible [Tanrı’nın Gölgesinde: İbrani Kutsal Kitabında Siyaset]* adlı kitabında, Tanah dönemindeki Yisrael halkını “neredeyse bir demokrasi” olarak nitelendirirken kastettiği şey budur.

Üçüncüsü, bu, Tanrı-merkezli bir siyasettir. Antik dünyada bunu karşılayacak bir kelime de yoktu. Bu yüzden Josephus bir kelime türetmek zorunda kalmış, buna “teokrasi” adını vermişti. Ancak bu kelime çokça kötüye kullanılmış ve ona aslında sahip olmadığı bir anlam, yani “din adamları ve rahiplerin liderliğindeki yönetim” anlamı yüklenmiştir. Oysa Yisrael bu değildi. Bu açıdan akla yine bir Amerikan deyimi gelmektedir. Yisrael, “Tanrı’nın hükmü altındaki bir ulus”tu. Devarim’in vizyonunun hakkını verebilecek tek bir kelime varsa, o da teokrasi değil, *nomokrasidir* – yani “insanların değil, yasaların yönetimi”.

Tanah dönemindeki Yisrael, tarihte özgür bir toplum yaratma girişiminin ilk örneğidir. Bu, çağımızdaki *vicdan özgürlüğü* ile aynı anlama gelen bir özgürlük değildir. O kavram, on yedinci yüzyılda, Katolikler ve Protestanlar arasındaki din savaşlarıyla bir asır boyunca yaralanmış olan Avrupa’da doğmuştur. Vicdan özgürlüğü, belirgin şekilde farklı dini inançlara sahip insanların (ki hepsi Hristiyanı)

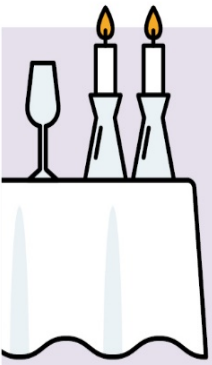
birbirleriyle barış içinde nasıl yaşayabilecekleri sorununu çözme girişimiydi. Ama cevabı Tanah'taki Yisrael olan soru bu değildir.

Yisrael asıl şu sorunun cevabıydı: *Özgürlük ve sorumluluk nasıl herkes tarafından eşit olarak paylaşılabilir?* Muktedirlerin, insan kitlelerini birer köleye – sözlük anlamıyla köle olmasa bile, anıtsal yapılar inşa etmek veya imparatorluk kurma savaşlarına katılmak için kullanılacak bir iş gücüne – dönüştürme kudretine nasıl sınırlamalar getirilebilir? Bu anlamdaki özgürlüğün Tanah'taki Yisrael'de doğduğunu gören ve bunda haklı da olan kişi, on dokuzuncu yüzyılın büyük tarihçisi Lord Acton olmuştur:

Bene Yisrael'in yönetimi, hiçbir siyasi otorite tarafından değil, ırk ve inanç birliğiyle bir arada tutulan ve fiziksel kuvvet üzerine değil, gönüllü bir antlaşma üzerine kurulu bir federasyondur... Taht bir sözleşmenin üzerine kurulmuştu ve kral, Tanrı'dan başka hiçbir kanun koyucu tanımayan halk içinde yasama hakkından mahrum bırakılmıştı... Gaspçıya ve zorbaya karşı peygamberlik mesajlarını dile getirmek üzere aralıksız bir silsileyle öne çıkan ilham almış kişiler, sürekli olarak, ilahi nitelikteki yasaların, günahkâr yöneticilerden üstün olduğunu ilan etmişlerdi... Böylece İbrani ulusunun ortaya koyduğu örnek, her türlü özgürlüğün kazanılmasına götüren rayları döşemiştir.¹

Bu, güzel, güçlü ve insana meydan okuyan bir fikirdir. Eğer Tanrı tek hükümrانımızsa, o zaman insana verilmiş olan tüm güç, ancak vekâleten, sınırlı ve ahlaki kısıtlamalara tabi olarak verilmiş demektir. Yahudiler, tüm bir ulusun, kendi kendisini özgürlük ve eşit saygınlıkla yönetebileceğine inanan ilk insan grubuydu. Bunun siyasi yapılarla (monarşi, oligarşi, demokrasi – Yahudiler hepsini denemiştir) hiçbir ilgisi yoktur; kolektif ahlaki sorumlulukla her türlü ilgisi vardır.

Yahudiler bu vizyona hiçbir zaman tam olarak ulaşamamışlardır, ancak ondan ilham almayı da hiç bırakmamışlardır. Moşe'nin sözleri bugün bile bize meydan okumaktadır. Tanrı bize özgürlük vermiştir. Bunu adil, cömert ve zarif bir toplum yaratmak için kullanalım. Tanrı bunu bizim için yapmayacaktır; ama nasıl yapılacağını bize öğretmiştir. Moşe'nin dediği gibi: Seçim bizimdir.



Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Gündelik kararlarınızda "yaşamı seçmek" ne anlama gelir?
2. İnanç güçlü bir toplumun yaratılmasında nasıl bir rol oynar?
3. Moşe'nin vizyonunun çağdaş bir versiyonu nasıl olurdu?

¹ Lord Acton, *Essays in the History of Liberty* [Özgürlüğün Tarihi] (Liberty Press, 1985) [], 7.